

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ

Барановська Олена Володимирівна,
к. п. н., старший науковий співробітник,
Інститут педагогіки НАПН України, м. Київ

Вступ. Глобальні зміни внаслідок пандемії коронавірусу показали, що перебудова процесу навчання є необхідним кроком, який поставив низку проблем перед навчальними закладами і сім'ями. За даними ЮНЕСКО дистанційно навчатися розпочали близько півтора мільярда дітей по всьому світу. Переривання соціальних зв'язків дитини та переведення їх в дистанційний формат зумовили необхідність організації в домашніх умовах відповідного освітнього та розвивального простору. Відбулася суттєва зміна традиційних ролей вчителів, батьків та учнів, що посилило відповідальність батьків і оголило проблеми, які існують в сім'ї. Поступово світ прийшов до ідеї впровадження гібридної форми навчання: змішаного навчання, наукова база якого активно розвивається в даний час. Досить скромний методичний прийом перетворюється в педагогічне явище, коли створюється нове навчальне середовище, в якому досвід і майстерність вчителя гармонійно і ефективно об'єднуються із відповідальністю батьків та залученням дитини до інформаційного простору.

Мета роботи. Визначити особливості форм організації навчальної діяльності учнів початкових класів в умовах змішаного навчання.

Матеріали і методи. Теоретичний аналіз філософської, психологічної та педагогічної наукової літератури, вивчення нормативно-правових документів у сфері освіти, словників, енциклопедій, авторефератів, дисертацій, Інтернет-ресурсів, досвіду роботи педагогічних працівників загальноосвітніх навчальних закладів України; анкетування, спостереження, усне опитування, аналіз

методичного апарату підручників, методи статистичної обробки експериментальних даних; теоретичні методи.

Результати і обговорення. Змішане навчання в початковій школі залучає нові Інтернет-технології, які дозволяють врахувати індивідуальний темп навчання і розвитку учня, мотивувати його, відстежити його особисті досягнення та відслідкувати необхідні зміни в технологіях. Традиційний навчальний процес у навчальних закладах персоналізується за допомогою нових підходів, доступних у новому форматі. Протягом останніх років в роботах учених з'явилися такі терміни, як: «е-дидактика» (А. Андрєєв, Е. Оспеннікова та ін.); «електронна педагогіка», «комп'ютерна система навчання», «електронне навчання», «дистанційне навчання». В Концепції розвитку дистанційної освіти в Україні ще у 2000 році було зазначено про необхідність забезпечення розвитку освіти на основі нових прогресивних концепцій, запровадження у навчально-виховний процес новітніх педагогічних технологій та науково-методичних досягнень, створення нової системи інформаційного забезпечення освіти. Планувалося, що поступове введення дистанційного навчання сприятиме появі нових можливостей для оновлення змісту навчання та методів викладання дисциплін і розповсюдження знань; розширення доступу до всіх рівнів освіти; реалізації системи безперервної освіти протягом життя; індивідуалізації навчання за масовості освіти. Педагогічні технології дистанційного навчання визначалися як технології опосередкованого активного спілкування з використанням телекомунікаційного зв'язку та методології індивідуальної роботи зі структурованим навчальним матеріалом, представленим у електронному вигляді [1]. Нині нові документи про дистанційне (змішане) навчання регламентують цю форму навчання як повноправну форму, за якої може забезпечуватися повна загальна середня освіта. Батьки прописані як суб'єкти дистанційного навчання (разом із учнями та педагогічними працівниками) і надзвичайно важливе значення має їх сприяння виконанню дитячої освітньої програми та досягненню дитиною певних результатів навчання. Акцентовано на важливості організації

зворотного зв'язку та конструктивної комунікації між усіма учасниками освітнього процесу [2]. Тож виникає необхідність урізноманітнити існуючі форми і методи навчання, адаптуючи їх до дистанційного та змішаного формату, розвивати та трансформувати педагогічні технології і моделі навчання.

Значний вплив на розвиток методик і технологій навчання мали дослідження провідних радянських психологів, які розробляли проблеми вікового та психологічного розвитку дитини, співвідношення діяльності різного виду в певному віці, основні новоутворення, формування основних якостей особистості дитини, впроваджували гуманістичну психолого-педагогічну концепцію ампліфікації (Д. Ельконін В. Давидов О. Запорожець, Г. Костюк та ін.). Саме вікові особливості дитини на певному році навчання в початкових класах диктують вибір відповідних форм навчальної діяльності, які наразі мають адаптуватися під змішаний формат.

Виокремимо основні фактори, які впливають на якість навчання учнів початкових класів в дистанційному форматі (рис.1) [3].

Рис. 1. Фактори впливу на якість навчання в дистанційному форматі

Науковці виокремлюють переваги дистанційного навчання: зміна можливостей індивідуалізації навчання в дистанційному форматі; можливість швидкої діагностики та обробки інформації в цифровому форматі; різноманітність наочних об'єктів, моделей в електронному форматі.

Недоліками відзначаються: труднощі обробки неформалізованої інформації; формалізація дидактичних ситуацій; відсутність живого спілкування [4; 5].

Важливим фактором для ефективного навчання в змішаному форматі стало видання компетентісно орієнтованих підручників, в яких якомога повно відображено наскрізні освітні лінії. Розглянемо відносно нове новоутворення в методичному апараті підручників: вміння групи «уміння спілкуватись з однолітками» (розв'язувати проблеми, співпрацювати з іншими особами), які є дуже важливими в умовах змішаного навчання, коли виникає дефіцит повноцінного спілкування учнів в класі. До цієї групи відносяться запитання та завдання, спрямовані на формування соціальних вмінь: завдання-інтерв'ю (націлені на вміння сформулювати запитання, взаємодіяти з співбесідником та отримувати зворотний зв'язок); спільна робота над завданням за текстом, робота в парі; спільні дослідницькі завдання; рольові завдання; завдання-змагання, ігрові завдання. Серед цих завдань наявні частково репродуктивні (читання ланцюжком, відтворення ситуації за зразком), продуктивні (відтворення власного варіанту розвитку ситуації) та творчі (створення спільного творчого продукту). Наявність запитань та завдань цієї групи в підручниках є суттєвим досягненням. Саме такі завдання можуть урізноманітнити традиційні форми організації навчальної діяльності учнів початкових класів та адаптувати їх до умов змішаного навчання. Кількісний аналіз інших підручників 2020 року видання засвідчує, що вміння розв'язувати проблеми, співпрацювати з іншими особами займає 13,5% за усіма підгрупами. Нові рубрики в підручниках з української мови та читання з успіхом демонструють актуальність групових (парних) форм навчальної діяльності учнів, націлених на формування найважливіших наскрізних умінь учнів: вміння працювати в групах (що є основою для змішаного навчання), вміння навчатись і розвивати протягом життя. Можна відмітити блоки завдань: «Проведи дослідження»; «Перевіряю свої досягнення»; правила-орієнтири; завдання на застосування інформаційних умінь, інформаційні сайти; рубрика «Медіавіконце» (сайти з віртуальними подорожами) [6; 7; 8].

Актуальність групових та парних форм організації навчальної діяльності учнів доводиться різноманітним досвідом використання їх в навчально-виховному середовищі. Російські дослідники (А. Хуторський та ін.) виокремлюють зовнішні форми навчання: індивідуальні, групові, фронтальні, колективні, парні та внутрішні форми організації навчання (індивідуальні заняття вчителя з учнем, в тому числі і самонавчання); колективно-групові заняття по типу класно-урочних (різні типи уроків, лекцій, семінарів); системи індивідуально-колективних занять. Цікавим є підхід, за якого застосовується диференціація певної форми організації навчальних занять. Адаптація існуючих форм навчальної діяльності учнів під електронний формат має широкі перспективи, наприклад, шкільна екскурсія може бути здійснена у віртуальному форматі (існує он-лайн доступ до провідних музеїв світу, театрів та виставок). Дискусії, дидактичні ігри різних типів вже давно існують в електронному форматі. Проблемно-пошукові узагальнювальні ігри передбачають здійснення учнями логічних операцій з елементами пошуку на основі наявних знань, систематизацію імітованого факту. Творчі ігри допомагають застосовувати узагальнення під час пояснення суперечливих явищ імітованого процесу, виконувати навчальні завдання у нестандартних ситуаціях. Отже, аналіз даної проблеми показав, що групова навчальна діяльність учнів забезпечує умови для формування позитивної мотивації учіння школярів (О. Барановська, В. Виноградов, О. Дусавицький, Х. Лійметс, К. Нор, В. Паламарчук, Л. Пироженко, О. Пометун, О. Савченко, І. Чередов, О. Ярошенко та ін). Групова робота має низку значних переваг: висока результативність у засвоєнні знань і формуванні вмінь; формування уміння співпрацювати, розвиток соціальних почуттів; позитивна мотивація, розвиток гуманних стосунків між дітьми; формування вмінь планування, контролю, взаємоконтролю, рефлексії тощо. За організації парної діяльності вчитель отримує значні можливості для творчого застосування різноманітних методів і прийомів навчання, у тому числі й проблемних. Робота в парах дає учням час подумати, обмінятися ідеями з партнером і лише потім озвучувати свої думки

перед класом. Вона сприяє розвитку навичок спілкування, вміння висловлюватися, критично мислити, переконувати й вести дискусію. Проте треба пам'ятати, що взаємодія двох учнів, які сидять за однією партою, не завжди позитивно впливає на процес навчання. Слід об'єднувати учнів, що мають різні навчальні можливості, при цьому один із них повинен мати відповідальне ставлення до навчання, бо спільна робота двох слабких учнів не приносить позитивних результатів [9].

Висновки. Тож за змішаної форми навчання актуальними залишаються саме групові форми організації навчальної діяльності учнів. Сучасна початкова школа шукає шляхи оновлення існуючих форм навчання, рамки цих форм значно розширюються шляхами віртуального співробітництва та різноманітними експериментами передових вчителів.

Список літератури

[1] *Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні*, затверджено Постановою МОН України В. Г. Кременем 20 грудня 2000р. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://www.osvita.org.ua/distance/pravo/00.html>].

[2] Щодо організації дистанційного навчання. Лист МОН України № 1/9-609 від 2 листопада 2020 року. Доступно: <https://mon.gov.ua/ua/npra/shodo-organizaciyi-distancijnogo-navchannya>

[3] Барановська О. В. Методологічні аспекти реалізації педагогічних технологій за філологічним спрямуванням: еволюція та трансформація в українській школі / Український педагогічний журнал, 2020. № 1. С. 5–13.

[4] Шелестова Л. В. Дидактичні проблеми дистанційного навчання / Trends in science and practice of today. Abstracts of XXVIII International Scientific and Practical Conference. Ankara, Turkey. 2021. Pp. 306-309.

[5] Барановська О. В. Можливості і перспективи шкільного підручника в умовах змішаного навчання. Proceedings of the 11th International scientific and practical conference. CPN Publishing Group. Kyoto, Japan. 2021. Pp. 75–84. URL: <https://sci-conf.com.ua/xi-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya->

science-and-education-problems-prospects-and-innovations-21-23-iyulya-2021-goda-kioto-yaponiya-arhiv/.

[6] Барановська О. В. Теоретико-методологічні основи індивідуалізації навчання в початковій школі / Theoretical foundations of the functioning of Education. Ways to improve the effectiveness of educational activities: collective monograph / Baranovska O. – etc. – International Science Group. – Boston : Primedia eLaunch, 2021. – 674 p., p. 16-23.

[7] Барановська О. В. Формування наскрізних умінь учнів 3-4 класів (за результатами аналізу підручників української мови та читання третього класу) / Проблеми сучасного підручника: ключові компетентності та предметні навички: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет конференції (електронне наукове видання), 20-21 травня 2021 р. Київ.: Педагогічна думка, 2021. – с. 13-15.

[8] Барановська О. В. Формування наскрізних умінь третьокласників за допомогою методичного апарату підручника / Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць / [ред. кол.; голов. ред. — О.М.Топузов]. — К.: Педагогічна думка, 2021. – Вип. 26. – 272 с.

[9] Барановська О. В. Дидактичні підходи до проблеми форм навчання в профільній школі / Профільне навчання: теорія і практика / Інститут педагогіки АПН України; Гімназія № 290 м. Києва / наук. ред. Л. А. Липова. – К.: ВВП «Компас», 2007. – 192 с. – С. 35–45 (Співавт. Прутас. А.В.,Грищенко О.В.).

[10] Барановська О. В. Становлення та розвиток форм організації навчальної діяльності учнів в умовах диференціації навчання / Дидактичні засади диференціації навчання в основній школі: монографія / [авт. кол.: В. І. Кизенко, Г. О. Васьківська, С. П. Бондар й ін.]; за наук. ред. В. І. Кизенка. – Педагогічна думка, 2012. – 216 с. С. 142–166.